

"מי חכם ויבן אלה נבון וידעם פי ישרים דרכי ה'
 וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" (הושע י"ד, י')

קונטרס "וּדְבַרְתָּ בְּ"ם" בחג מימונה

בהלכה, באגדה ובאמונה

בעניני "חג המימונה",

חג הפסח, חודש ניסן - חודש האביב,

העיקר של תחיית המתים, טל ומטר, קרבן פסח ומכת בכורות

ממני הצעיר באלפי ישראל

אליהו בן אמו"ר ר' אברהם **ממן**

מהדורה ראשונה וחלקית זו

יו"ל ע"י ישיבת "תורת אברהם" נצרת עילית

לקראת יום י' ניסן ה'תשס"ט - שבת הגדול

יומא דריגלא - יומא דהילולא

של עטרת ראשנו שר התורה והיראה מחכמי האמ"ת

הגאון הצדיק כמוהר"ר **שלום משאש** זצוקלה"ה

הרב הראשי וראב"ד לירושלים עיה"ק

"פְּתַחוּ לִי שַׁעְרֵי צְדָק אֲבֹא בָ"ם אוֹדֶה יְהוָה" (תהלים קי"ח, י"ט)

"מי חכם ויבן אלה נבון וידעם פי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" (הושע י"ד, יי) -

ב"ם ראשי תיבות **בחג מימונה** - "חג המימונה" - מנהג או "גהנס"?

ילכו בם ופשעים יקשלו בם" - ב"ם ראשי תיבות
בחג מימונה.

ומכאן אנו פונים אליכם - אותם מבני עדתנו
הקדושה, זרע קדושים, אשר 'עזבו מקור מים חיים
לחצב להם בארות בארות נשברים אשר לא יכלו
המים' (ירמיה ב', י"ג), 'שובו בנים שובבים' (שם ג' י"ד,
כ"ב), החזירו עטרה ליושנה (ע"פ יומא ס"ט.), והפסיקו
מחיי הוללות ומדרכי הגויים הרעים. כדי שזכות
אבותיכם הקדושים תעמוד לכם ולבניכם ולבני
בניכם, בבריאות איתנה ונהורא מעליא (ע"פ סידור
התפילה), ובכל אשר תפנו תשכילו ותצליחו, אמן כן
יהי רצון, **עד כאן לשונו.**

וכן כתב הגאון רבי דוד עובדיה שליט"א

(בספרו "נהגו העם", עמ' שמו): "וזוהו ליל ה"מימונה"
באופיה הטהור, ולא כמו שקמו כאן אנשים ובדו
מליבם "חג המימונה" ביום אסרו חג, ובו המיטו
בושה וחרפה על קהילות מרוקו, שמזעיקים אנשים
ממשפחותיהם לבוא ולהשתתף בקרנבל ובריקודי
פריצות ואי צניעות, ה' יחזירם בתשובה, וראוי ונכון
לבטלו ומביטולו יהיו תוצאות חיים ברכה ושלוש
לכלל עם ישראל, אמן, **עד כאן לשונו.**

ואכן, "גאוני ומאורי הדורות יצאו בקריאה

קדושה לאסור כל השתתפות בשמחות ציבוריות
המאורגנות ביום אסרו חג בראש חוצות שם נרמסים
גדרי צניעות וקדושה, כי אין מצוה בהתקהלויות
המוניות אלה, לכן כל חרד לדבר ה' עליו להתרחק
מהם כמטחווי קשת" (הרב אליהו רפאל מרציאנו שליט"א,
בספרו "חג המימונה", וכאן המקום לציין כי נעזרנו רבות
בספרו).

ביום כ"א אדר ה'יתשל"ט גילו דעתם מרנן

**ורבנן, עטרת ראשנו, הרב הראשי וראב"ד
לירושלים עיה"ק, הגאון רבי שלום משאש זצ"ל
ויבלחט"א הראשל"צ הרה"ר לישראל (לשעבר),
הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א (הובא בס' "חג
המימונה"), וזו לשונם: "לאחינו בית ישראל, שלומכם
ישגא מאוד, מנהג ה"מימונה" שהתקיים בחו"ל
ביום אסרו חג של פסח, יסודתו בהררי קודש, לחזק
בלב הקהל הרחב אמונת חכמים, על ידי ביקורם**

הרה"ג אליהו ביטון שליט"א (ב"נתיבות המערב", עמ'
קצ"ב) כתב: "במדרש משלי (פכ"ב) מובא: אמר רבי
שמעון בר יוחאי: מאי דכתיב (משלי כ"ב, כ"ח): 'אל
תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך' - אם ראית מנהג
שנהגו בו אבותינו, אל תשנה אותו.

ידוע הדבר ומפורסם הענין כי מנהגי ישראל
תורה הם, והם מעידים כאלף עדים כמה הם דבקים
במסורת אבותם, ועליהם כבר דרשו (מגילה כח, נדה
עג.) את הפסוק (חבקוק ג', ו'): 'הליכות עולם לוי' - אל
תקרי הליכות אלא הלכות'. הלכות הם הדינים
והפסקים, והליכות הם המנהגים למיניהם, שנתוספו
במשך הדורות על ההלכות, ועל שניהם נאמר
'הליכות עולם לוי' (שם).

אלא שלצערנו ולמגינת ליבנו, הרבה מנהגים
נתרוקנו מתוכם ונשתנה שםם וצורתם, והפכו
ל'בארות נשברים' (ירמיה ב', י"ג) - בור ריק אשר אין
בו מים ואין מים אלא תורה' (ב"ק יז, ע"ז ה:).
וכש'אין בו מים' - 'נחשים ועקרבים יש בו' (שבת כב.).

וכזה קרה גם לחג הקדוש "חג המימונה",
אשר הוא מנהג עתיק יומין, ויש אומרים שראשיתו
כבר בתקופת הגאונים (ועיי' בס' "חג המימונה"). והוא
בא לחזק את האמונה בביאת המשיח, ולשמח לב
נדכאים במוצאי חג הגאולה.

וכפי הידוע לכולם, שבמרוקו היה נערך חג
זה בצניעות ובשמחה של מצוה, והיה מקרב לבבות,
ומשים שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, עד
שכולו היה חופף הוד של קדושה ושמחה של מצוה.

והנה עתה חדשים מקרוב באו, לא שערום
אבותינו (ע"פ דברים ל"ב, י"ז), אשר הפכו את היום
הקדוש הזה ליום חגיגות והוללות ופריצות נוראה,
בו רוקדים גברים ונשים יחד, ומגבירים בו את כח
הטומאה בצורה קשה, והם במעשיהם ממיטים
חרפה על קהילה קדושה, עדת מרוקו המעטירה,
ומבזים את אבותיהם הקדושים. ועל כיוצא בזה
אמרו חז"ל (ב"ק, ב"מ, ע"ז): 'כל המשנה ידו על
התחתונה'. ואמרו: **מנהג אותיות "גהנס"**. ואפשר
להמליץ על כך את הפסוק (הושע י"ד, יז): 'מי חכם
יבן אלה נבון וידעם פי ישרים דרכי ה' וצדיקים

(בהסכמתו לס' "חג המימונה") **כתב:** "חג המימונה", הנהוג בחלק מקהילות ישראל ... העמידם על דיוקם ואמיתם, הנהוג של לימוד תורה בצוותא ביום זה וכן הברכות שהיו מעטרים בהם הרבנים את הקהל הקדוש - נפלאים הם.

הוספתי פעם בדברי בענין זה, כי ב'שירת היס' אנו אומרים: 'וירא ישראל את היד הגדולה ... ויאמינו בה' ובמשה עבדו' (שמות י"ד, ל"א). כל הניסים והנפלאות לא החדירו בהם אמונה כמו קריעת ים סוף. אמונה בה' ואמונה ברבנים תלמידי חכמים שהם בבחינת משה. לפיכך נוהגים לקבל ברכה מהרבנים במוצאי יו"ט האחרון של פסח, להמשיך את האמונה שקיבלו עליהם בה' ובמשה עבדו. ולפיכך נקרא החג בשם האמונה.

אמנם דואב הלב והעין תוריד דמעה על הסילוף שעושים היום מחג האמונה התמימה. להופכו ליום שכולו לעג וקלס למסורת רבת השנים, שחגגו אותו בקדושה וטהרה ולימוד תורה", **עד כאן לשונו.**

על מנהג ירושלים במוצאי פסח - יום אסרו חג, **כתב הגאון רבי פרג' חיים יחזקאל יהודה זצ"ל** (בספרו "ותתפלל חנה"), **וזו לשונו:** "ישמח ישראל ביום הזה כי קדוש הוא, ושמחתו תהיה לשם שמים והעיקר שמחת הנפש, ולא דוקא שמחת הגוף למלאות בטנו מכל מעדנים בשר ויין ויאכלו וישתו ויקומו לשחק ונגן ולרקד כמשפט הובאי יין כאשר ירבו בשתייתו כן ירבו שטות והוללות כן דרך בוערים בעם ריקים ופוחזים למלאות שחוק פיהם ולשונם רינה ועוד נוסף לשמוע שירי נשים מפיהן ואז תערב להם השמחה ואמרינן: 'קול באשה ערווה' (ברכות כד.) וכאשר לא שת ליבו לזאת מרוב שכרותו יגרום לו רעה אחרת להתערב בנשים ולהסתכל ולהרהר בהם 'הרהורי עבירה קשים מעבירה' (יומא כט.) והרבה רעות יצמחו מזה כידוע ולא אפשר לאמר ונקח כי ירגילם יצרם לערווה. לכן הירא את דבר ה' לא יתערב עימהם ויתרחק מזה וכיוצא ולא נצטוינו להשתכר ולגרום רבות רעות ח"ו כי מי פתי יסור הנה לעשות כמעשיהם. על כן האיש אשר נגעה יראת ה' יתן אל ליבו כל זה. ועוד ולא אף זו קאמר אחרי כלות השירים אחרי כן יבואו לדבר לשון הרע

בבית גדולי הרבנים ותלמידי החכמים להתברך מפה-קודשם בברכת השנים (ועי' בס' "פסקי חכמי המערב" או"ח ח"ב עמ' 242, ובס' "מגן אבות" או"ח עמ' רס - רסא)

ישנם הרוצים לקיים מנהג ה"מימונה" דוקא ב"חיק הטבע", אך על ידי כך פירצה קוראת לגנב כי אין שליטה מלאה בידי המארגנים למנוע ריקודי פריצות והוללות הנוגדים את רוח תורתנו הקדושה (**וראה בדברי רבינו הגדול הרמב"ם בפ"ו מהל' יו"ט הכ"א, ובשו"ע או"ח סי' תקכ"ט ס"ד:** "חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים, שיהיו משוטטים ומחפשים בגינות ובפרדסים ועל הנהרות, שלא יתקבצו שם לאכול ולשתות אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה, וכן יזהירו בדבר זה לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה, ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה אלא יהיו כולם קדושים"). **וכבר אמרו חז"ל** (מדרש תנחומא, כי תשא פל"א): אין לך מידה יפה מהצניעות, ולכן יש להעדיף קיום מנהג זה בבתיים ויזכו בכך להארת חגיגת ה"מימונה" באורה החיובי. ולשומעים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב. תזכו לשנים רבות נעימות וטובות", **עד כאן לשונם.**

הגאון רבי שלום משאש זצ"ל, אף הדגיש והצהיר (בהסכמתו לס' "חג המימונה"): "שמנהג ה"מימונה" במרוקו היה בצניעות ובחרדה גדולה בתוך הבתים דוקא. כל בתי כנסיות מלווין הרב שלהם עד הבית כמו חתן בשירה ובזמרה, והרב מברך כל אחד מהקהל ונותן לו ב' תמרים על מה תחול הברכה, וגם באים אנשים אחרים. כל רב כדי כוחו ולפי קדושתו, באים לבקרו ולקבל ברכתו. אבל בתוך השוק לא נזכר שוב דבר מזה, כי גם האטמוספירה של השוק היתה קדושה. ולכן אני אומר שאין מקום וטעם למה שעושיין ה"מימונה" בישראל בשוקים וברחובות בתערובת אנשים ונשים. בלי שום צניעות כלל. כל זה חס וחלילה לקרות זה על מנהג מרוקו. שלא היה שום זכר לזה כלל. והרבנים שם לא יסכימו לזה כלל, ואין ראוי להשתתף בזה כלל. כי היא מצוה הבאה לידי בעבירה ... ושומע לנו ישכון בטח", **עד כאן לשונו.**

אף הראשל"צ הרה"ר לישראל (לשעבר), המקובל הא-להי הגאון רבי מרדכי אליהו שליט"א

"מלפנים יקראו למוצאי חג הפסח יום האמונה שמאמינים בביאת המשיח 'כי לישועתך קוינו כל היום', אחר כך בדורות האלה שלא הבינו יום האמונה קראו לו יום "למימונה" והתכוונו לשם ממון 'הבִּטְחִים על חֵלְס' (תהלים מ"ט, עיי"ש).

וכן כתב הרב שמואל בן-עמרם שליט"א

(בספרו "ילקוט שבע", ח"י): "במוצאי חג הפסח חוגגים יוצאי צפון אפריקה ליל ה"מימונה". אשריהם ישראל עם הקודש ברוכי ה', כולם שמחים שזכו לעשות רצונו יתברך בחג הקדוש פסח הוא לה', ואע"פ שעוד לא נגאלנו, מאמינים אנו ומקווים שעוד תבוא הגאולה במהרה בימינו, ועל כן נקרא "מימונה" מלשון אמונה, יום אמונה לישראל שעתידיים להיגאל בעזרת ה' ... והיתה חוויה בלתי נשכחת וכל היום לא פסקה השמחה מישראל - שמחת התורה (... היום הזה עבר לילו כיזומו רק בקדושה ובטהרה" (ועי' בס' "מגן אבות" או"ח עמ' רסא, בשם ס' "נוהג בחכמה").

עם זאת דעת רבים (וביניהם: הגאון רבי חיים

פאלאגי "מועד לכל חיי" סי' ד', והגאון רבי שלמה זוראפה בשו"ת "שערי שלמה" סי' מ"ז, והגאון רבי אליהו גיג בספרו "זה השולחן" ב' סי' נ"ה, והגאון רבי פרג' חיים בספרו ותתפלל חנה ב', דף צה) שמנהגי מוצאי פסח הם לסימנא טבא והצלחה.

לאור זאת יש לומר, שפירוש המילה

"מימונה" - היא מלשון מימון, אשר בערי המערב פירושו הוא מצליח, ו"מימונה" זה הצלחה, וכך דעתם של הגאון רבי יוסף משאש זצ"ל והגאון רבי שלום משאש זצ"ל (ועי' "מסעי ישראל" לר' ישראל בנימין עמ' 621. ע"פ סי' "חג המימונה" עמ' 31).

ומכאן למנהג לבקר קרובים וידידים - תוך

כדי השיר "אללא לא מימונה, מִפְּרָא מְסֻעָדָא" ("גברתי ה"מימונה" המבורכת והמאושרת") - לאיחולי ברכה והצלחה - להרבות שלום ושמחה, ובוה לקיים הפסוק: 'וְגַם כָּל הַעָם הַזֶּה עַל מְקוֹמוֹ יבֹא בְשָׁלוֹם' (ע"פ סי' "חג המימונה" עמ' 35).

הגאון רבי יוסף בירדוגו (השני) זצ"ל (מתוך

שו"ת "שופרי דיוסף", הובאו דבריו בס' "חג המימונה") מצא טעם לשבח במנהג זה, וזו לשונו: "לפי שבביזת היס כל אחד נטל חפץ שרצונו בו, וביום שביעי של פסח לא היו שואלים זה לזה מה הרווחת בביוזה, מפני

ורכילות וליצנות וניבול פה וכזב וילחמו זה עם זה. זה אומר ככה וזה אומר ככה יבוא השלישי ויכריע. יותר מהם ירשיע. הזאת תקרא נעומ' האם זאת תקרא שמחת מצוה כי התחלת עבירה וככלותם כל זה ישכבו וירדמו ולא ידעו בשכבה ובקומה (ע"פ בראשית י"ט, ל"ג) ויאבדו זמן התפילה לא בציבור ולא ביחיד וכל זה גרם להם שלא שמרו עצמם מקודם לדעת התכלית היוצא להם וזהו כוונת הפסוק: 'וגילו ברעדה' (תהלים ב', י"א) - הגם שתשמחו ותגילו בשמחת מצוה כל זה יהיה ברעדה ופחד ומורא יעלה על ראשיכם מפחד ה' ומהדר גאונו לבל תתעו מדרך הישר ח"ו והיה בכס חטא אם כה תעשו ויכולתם עמוד נגד היצר הרע לבל תכשלו לא על חמורה ולא על קלה אשרי מי שמשים בדעתו כל זה ויותר. ה' יצילנו מכל דבר הצומח ממנו מכשול ועוולה. ולא נטה מדרך הישר והמסילה: יקבע זמן לתורה - אם מעט אם הרבה, ולא יאבד כל היום כולו באכילה ושתייה וטיול ויעשה העיקר טפל וטפל עיקר - זה יצא מן הכלל, אלא תערב בהם שמחת הנפש שהיא תורה ומצוות", עד כאן לשונו.

סדר הלימוד לליל ה"מימונה" - המטובל

במוסר ויראת ה' - נערך בבית הרבנים אשר הסבירו, בדחילו ורחימו, לבני הבית הפרקים הראשונים של ספר משלי ובמסכת אבות, הקוראים לאדם להיות זריז וחרוץ במלאכה ובלמוד תורת ה'. 'מוסר ה' בְּנֵי אֵל תִּמְאָס וְאֵל תִּקְרָץ בְּתוֹכְהֶתוֹ. הערב התנהל בקדושה וביראת כבוד כראות לעיון בתורת ה'.

הדביקות וההליכה במסורת אבותינו היא

הערובה להצלחה וברכה בעבודת ה'. "שְׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיךָ וְאֵל תִּטָּשׁ תּוֹרַת אֲמִנְךָ" (ע"פ סי' "חג המימונה").

"בדור נפלא ומיוחד זה של קיבוץ גלויות

ישראל, "חג המימונה" מגיע לתודעת כלל ישראל, הצורה בה חוגגים את החג ברחובה של עיר היא ירידה ... אנו תפילה שנוכה לראות בקרוב כל בית ישראל חוגגים ה"מימונה" בקדושה ובחזרה פנימית - משפחתית טהורה, אמנ" (הרב אליהו רפאל מרציאנו שליט"א, בספרו "חג המימונה").

כתב הגאון רבי דוד אסנאג זצ"ל, שהיה

הראשון מבין רבני מרוקו שהתייחס בהרחבה ל"חג המימונה" ולמנהגיו הרבים (שאיר ירקות" עמ' ו'):

משתה ושמחה, ומברכים זה את זה ב"תרויח ותצליח" (בערבית: "תִּרְבְּחוּ וּתְצַלְחוּ"). **והגאון רבי שלום משאש זצ"ל תיקן במרוקו להוסיף:** "תרויחו ותצליחו בגשמיות וברוחניות" (מתוך הסכמתו לסי' "חג המימונה").

איסור דברי חול ביום טוב, ואחר שביעי של פסח היו ישראל כולם שמחים וטובי לב מפני ריווח הביזה, וכל אחד שואל: מה הרווחת בבזתת הים? והיו אומרים, חפץ פלוני לקחתני וכן הלאה; ולכן נהגו ישראל קדושים באסרו חג של פסח, לעשות אותו יום

שו"ת ב"קצירת האומר" השייכות ל"חג מימונה" וחמץ שעבר עליו הפסח

קולם וגם צווחו על משהו של חמץ בפסח בל יראה ובל ימצא.

והמה מרו ועצבו את רוח חכמים בדברי

שוא ומדוחים, באומרם: כי אחר חצות של יום האחרון של יום הפסח כיון שעבר רובו של עצם היום כאילו יצא כל היום, והיה זה להם שטות. כטענת כפרות של האומות, אשר המה רבים ואחרי רבים להטות, ופסק דין יצא להם מפסק ראשם ל"א רח"ל וזהו מה שאמר הכתוב (שם): 'ונכרתה הנפש ההיא', ובעצם היום הזה בעוד היום גדול אינם נזהרים, והם רצים משוקדים כדי להביא שאור מחמצת הבצק פת חררה הביתה, והנה באה פת חרדה בעיני כל רואיה תסמר שער הראש פת חריבה שאין שלוה בה שמחריבת בית כל בואיה, ובאלתם ושכלותם עונים ואומרים בקול רם קול ענות כאילו קנו שלימות, בסימן טוב שנה זו טובה ומבורכת, ובעלת הבית משחקת שחוק וטעות גדול הוא להם, מאין הברכה תהיה מצויה בזה מנהג הנגע הנראה בבית הרע הזה, באשר הוא נגד מנגד לצור הבורא ית"ש שהוא מקור הברכה וההצלחה וההרווחה, הכזה המקרי סימן טוב יקרא, זאת ועוד יצאו אנשים סוחרים במקח וממכר ביום טוב הזה לקנות מאת הנוכרים, כל מין ומין צמח האדמה דשאים ועשבים וכריכות שיבולים מאלמים אלומים והמה ברשות הרבים שזה הוא חילול השם ח"ו בלא בושפת פנים לפני רואיהם, בכסף מלא יקנו מהם בעו"ה הכזאת יעשה בישראל? כלה מאיתם כבוד מועד וחגיגת הרגל העל פת חריבה ועולה בה יפשע גבר ואת אודות כריכות השיבולים הרעות של שעורים והחיטה, גרם נזק לנפש כי תחטא ותבלענה את מצות חג המצות. ודי בזה, לכל רואה וחוזר השם הטוב הוא יכפר בעדנו ובעדס. כי לכל העם בשגגה. שגו ברואה. כי לא עסקינן עם רשעייא. וחובה עלינו ללמד זכות וסנגורייא לאחינו. כי משגה הוא לא ידעו ומי כהחכם יודע פשר דבר והוכח לעמי ארץ במישור, ובמתק לשונו יסיר מכשול ושעה אחת ושתים מתון מתון צריכה. כי שם ציוה ה' את הברכה. ויפי צדיק יהגה חכמה', וישמעו ויעשו את אשר ציוה ה', עב"ל.

שאלה: מתי אפשר: להחזיר את כלי הפסח למקומם? ולהוציא את כלי החמץ מן הארונות ולהכניס חמץ לביתנו?

תשובה: "אם בקהילות ישראל מוצאי חג הפסח הוא זמן שקט הן בבית והן ברחוב, והוא מוקדש להחזרת כלים של פסח למקומם, הרי שבארצות צפון אפריקה תכונה רבה ניכרת ברחוב ובבית לקראת צאת החג ... הגאון רבי דוד אסבאג זצ"ל (מרבניה הגדולים של קהילת אצווירה היא מוגאדור. חיבר ספרים, לחם ופעל למען שמירת ערכים ומסורת ישראל סבא במרוקו. היה הראשון מבין רבני מרוקו שהתייחס בהרחבה ל"חג המימונה" ולמנהגיו הרבים) כתב על כך: מהמוני העם הטועים באיסור חמץ, תוך חג הפסח, שממהרים ביום אחרון של החג ולא מחכים עד צאת הכוכבים (בתרגום משפת יהודי מרוקו, הגדת "שאר ירקות" דף ה') ("חג המימונה", עמ' 27).

להלן התייחסות הגאון רבי דוד אסבאג

זצ"ל להכנות ליל המימונה - הוא מתריע נגד תופעות של כמה אנשים בהכנה המוקדמת של שולחן החג (הובאו דבריו בספר "חג המימונה", עמ' 52), וזו לשונו: "כתיב (שמות י"ב, ט"ו): 'ביום הראשון תשפיתו שאר מפתים', והנה פירש הראב"ע ז"ל בחומש (שם) וזו לשונו: 'וככה ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. בהיכנס היום הראשון כבר נשבת כל השאור מהבתים והנה תחילת יום ראשון סוף יום י"ד (בניסוף) בערב, ככתוב: 'מיום הראשון עד יום השביעי'. והנה פירוש זה כי שבעת ימים שלמים הם מיום י"ד לחודש בערב שהוא סוף יום י"ד עד יום הכ"א לחודש בערב (עד צאת הכוכבים)'.
נקטינן מכל דבריו, גם כן מודעת זאת, כי כל

ימי הפסח הוא חובה עלינו להיותנו שלמים הם איתנו, ולא יראה שאור בכל הבתים עד תשלום יום האחרון ... עד צאת הכוכבים.

ואל נא יאמר כל קורא מה זה, ועל מה זה.

בא לאשמועינן, לא אדוני סלחני, לא אליכם אשים אקרא קורא מקרא, רק קולי ושוועתי על אנשים ריקים אשר נשאר להם, עולים על שכמם עול עוון החמץ בפסח רח"ל אשר רבנן קמאי ובתראי נתנו

מצומצמת - בעיקר משפחתית וללא מוזיקה, אך לא יזמין אנשים לביתו ולא ילך לבתי חבריו בליל ה"מימונה". ויש מחמירים שלא לקיים בשנת האבל את מנהג ה"מימונה" (עי"פ ת"ח).

שאלה: מה דינו של חמץ שעבר עליו הפסח?

תשובה: חמץ ממש שעבר עליו הפסח - אסור בהנאה (כגון: למוכרו לנכרי, להאכילו לכלב וכדו') וכל שכן באכילה - בין לו בין לאחרים, ואפילו אם לא ידעו אותם אחרים שזהו חמץ שעבר עליו הפסח היודע חייב להודיעם שלא יאכלו ממנו. אמנם כלים שבלעו חמץ מותרים בשימוש אחר הפסח (עי"פ: "הלכות חגים" פ"ג הל"ה, ושו"ת: חזו"ע ח"ב עמ' מג, יחו"ד ח"ג תשובה כ"ח).

ולכן אין לקנות שום מצרך שיש בו חמץ - בין מאכל ובין שתייה, לאחר הפסח, אלא מבעלי מכולת שמכרו את החמץ באמצעות הרבנים - רבנות מוכרת ואחראית או ע"י חכם המומחה לדבר, ויש להם "אישור מכירת חמץ". ומי שלא מכר חמצו אין לקנות ממנו חמץ עד שיגמר לו החמץ שנשאר אצלו בחנות בפסח (עי"פ שו"ת יחו"ד שם, חזו"ע ב/מד, ו"הלכות חגים" שם הל"ו, ה"מ).

לכן - וכיון שהכנה מקודש לחול אסורה -

את כלי החמץ אפשר להוציא מן הארונות ואת החמץ אפשר להכניס לביתנו רק לאחר צאת הכוכבים (ויש שאומרים להמתין כשעה נוספת) - כמובן, לאחר שיבדיל. ישים לב שהכלים של פסח לא מתערבבים עם כלי החמץ והחמץ - מומלץ להחזיר קודם את כלי הפסח למקומם, ורק לאחר מכן להוציא את כלי החמץ.

שאלה: מהי ברכת ה"מופליטא" - לפנייה אחריה?

תשובה: "מיני מאפה שעיסתם נעשית מבלילה רכה ברכתם "בורא מיני מזונות" - לפנייהם וברכה "מעין שלוש" - לאחריהם, ולכן כך הדין לענין ברכת ה"מופליטא" - "מין מאכל, אשר ע"פ רוב עשוי מקמח ומים בלא תוספת סוכר או שמן בעצם העיסה, ומושחים ידיהם, או העיסה מבחוץ עם שמן, ונעשה לעיסה דקה ורכה ... ואם קבע סעודתו עליה מברך ה"מוציא" ו"ברכת המזון" (יילקוט שמי"ש" חאו"ח אות ס"ו, עמ' 61 ע"פ שו"ת "שמ"ש ומגן" ח"ד או"ח סי' ל'. "מגן אבות" חאו"ח סי' קס"ח סע' ח', עמ' קמח וע"י שם הע' 133. ע"י שו"ע חאו"ח סי' קס"ח סע' ח'). "ובשו"ת "עמק יהושע" (ח"ו, סי' ל') כתב: שברכת ה"מופליטא" - "המוציא". ושכן נהגנו תמיד מימי קדם. וצריך עיון גדול, שלא שמענו מעולם למי שמברך על ה"מופליטא" ברכת "המוציא", ובפרט כאשר ניכר בה טעם השמן. וכן נהגו כל החכמים לברך עליה מזונות. וכן היה נוהג עטרת ראשנו, הרב הראשי וראב"ד לירושלים עיה"ק, הגאון רבי שלום משאש זצ"ל" (י"מגן אבות" שם).

"מי שהולך מבית לבית לחגוג את

ה"מימונה" צריך לברך ברכה אחרונה קודם שעוזב את הבית, ואח"כ יברך עוד פעם בבית השני" (פסקי חכמי המערב על או"ח ח"ב, עמ' 243 אות ו' וע"י שם הע' 404 וע"י בשו"ת: "תבואות שמ"ש" חאו"ח סי' א', "שמ"ש ומגן" ח"א חאו"ח סי' א' - ב', וב"ילקוט שמ"ש" חאו"ח אות ע"ה עמ' סו - לגבי פת).

שאלה: כיצד ינהג אבל (בר מינן) במנהג

ה"מימונה"?

תשובה: מותר לאבל (לאחר "יום השלושים") לקיים את מנהג ה"מימונה" בצניעה: בביתו, במסגרת

מנהג העשבים בליל "חג המימונה"

בספר "איזור אליהו" [הובאו דבריו בספר "פסקי חכמי המערב" או"ח ח"ב, עמ' 243, הע' 402] כתב שהמנהג במוצאי חג הפסח - ליל ה"מימונה" לשטוח עשבים הוא ממה שידוע שהגאולה תהיה בניסן (ר"ה יא.), ועשבים רומזים לתחיית המתים, ככתוב (תהלים ע"ב, ט"ז): "וַיִּצְיָצוּ מֵעֵיר כְּעֶשֶׂב הָאָרֶץ".

"ועיין בספר בית הבחירה (דף רס"ט) בדיני מוצאי חג הפסח (- ליל ה"מימונה", אות ג) שכתב, וזו לשונו: "נהגו בהרבה מקומות בליל מוצאי חג הפסח לוקחים עשבים עם שיבולי החיטים ומניחים אותם בראשיהם כמנהג עירנו אר"ץ זבת חל"ב, וכן בקושטא ובאיזמיר שזורקין בד' פינות הבית ואומרים בשמן ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו, והרב בית מועד תמה על מנהג זה דמאי אולמיה (במה עדיף) מוצאי חג המצות משאר החגים ... ובאות ד' כתב וז"ל: "ועוד טעם אחר וכו' דכבר אמרו בניסן נגאלו וכו' [ובניסן עתידין ליגאל (ר"ה יא.)], ואם כן יאמר נא ישראל: כיון שעבר הפסח ולא נגאלנו ח"ו נתייאש מן הגאולה חלילה, על כן זורקין עשבים, והוא לרמוז לתחיית המתים על שם: "וַיִּצְיָצוּ מֵעֵיר כְּעֶשֶׂב הָאָרֶץ" (תהלים ע"ב, ט"ז), וכשם שהמתים עתידין לחיות כך הגאולה עתידה לבוא במהרה בימינו אמן, עכ"ל" ("נהגו העם" עמ' שמה, אות כג).

לעניות דעתי העשירה בעניות, נראה להעמיק בטעמו של מנהג קדמון זה, על-פי מה שזכינו לקבל לפי מיעוט ערכנו ממו"ר הגאון הגדול רבי משה שפירא שליט"א ודו"ק

[נלקט ונערך מתוך הספר "אפיקי מים" בעניני פסח (ח' - י"א)].

"תחיית המתים עתידה להיות בניסן" -

"החודש הזה לכם ראש חודשים..."

גדול של רומין] הרי שהבריאה נמשכת והולכת תוך מציאות בלתי מושלמת. ואמנם בעל ה"לשם" קבע **דבר זה בתורת קושיא** - איך אפשר שעומק רצונו בגילוי המציאות כמעט ולא נתקיימה. **וכתב שם:** **שהתירוץ האמיתי הוא מכח אמונת תחיית המתים**, שכל רגע ורגע וכל פרט מבחינות עולם שנה נפש יחזור ויחיה תוך מציאותה הרוחנית והנצחית, ובבחינה זו חיים לאין סוף בדביקות עלאה. והיינו שהחיות חוזרת אליו במידה שגילה מציאות העליונה תוך חומריותו. **ונמצא** שאין אמונת תחיית המתים מכח הנס והפלא שהקב"ה מחזירו מעפרו לחיים, אלא שזה עיקר תכלית הבריאה, שנשמה העליונה תחזור להתחבר אל הגוף בדרך שהגוף עצמו מתדבק בנשמתו וחלה בה שם "חיים לעולם". **ולפי זה** אין המשך של חיים כדרך שחי עד מיתתו, אלא שחיותו הנושנת תחזור לו בצורה עליונה ובתיקון נצחי (וזה **לשונו שם בקיצור:** "הענין הזה הוא באמת עמוק נורא מאד, ואין איש כערכי אפשר לעמוד על סודו, עכ"ז הנה דחקתי את עצמי לכנוס בזה במעט קט וכפי מה שהעירוני מן השמים ... דכל פרטי הנמצאים שבהבריאה כולה, וכל תהלוכת עניניהם שעברו על כל אחד ואחד הנה כל כוחותיהם כולם אשר בכל פרט ופרט ובכל רגע ורגע מכל ימי צבאם, הנה הם עתידים כולם לחזור ולהתחדש ולקום ולהתקן בעת תחיית המתים. ולא יהיה תחיית המתים להאדם לבד, אלא כל פרטי הכוחות דכל הבריאה כולה והנהגתה אשר בכל ימי עולם, הנה כולם יתחדשו ויתוקנו בעת תחיית המתים ... והענין הוא כי הרי עיקר הענין דתחיית המתים נודע הוא **מדברי האריז"ל** שהוא נוהג באמת תמיד בכל רגע ורגע ... והוא מה שאנו רואין גם בעוה"ז שיוצא תמיד פעולות חדשות בכל חלקי הדצח"מ שבה, ומתקנים לצורך האדם. ואין לך רגע בהזמן כולו שלא יתחדשו פעולות שונות בכל כלי המעשה ומלאכת אומן ... והעולם כולו הרי הוא בפועל תמיד בלי מנוחה אף רגע אחת ... וכל פעולתם הרי הוא לצורך האדם, ובזה הם מתעלים, כי מתקשרים כל הנמצאות כולם בהאדם שהוא מבחר היצור, והוא עילויים וחיותם ... וכשמשמש האדם בהנאתם המגיע לו מהם, לעשות רצון קונו ... הנה עולה כל חלקי נפשו ... למעלה למעלה, כל כח וכח לשורשו ומקורו, ומתחדשים שם בתוספת אור

מובא בטור (סי' ת"צ): והכי אמר רב האי: שמעתי מפי חכמים, כי תחיית המתים עתידה להיות - בניסן, ונצחת גוג ומגוג - בתשרי. ומשום הכי בניסן - מפטירין 'העצמות היבשות' (יחזקאל ל"ז), ובתשרי - 'ביום בוא גוג' (יחזקאל ל"ח) ...", עכ"ל. וצריך בירור השייכות של תחיית המתים לפסח (ועיין מה שיתבאר בזה לקמן).

והנה כתב הרמב"ם (ב"אגרת תחיית המתים) **וזו לשונו באמצע דבריו:** "שזאת ההכחשה מביאה להכחשת הנפלאות, והכחשת המופת כפירה בעיקר ויציאה מן הדת. ולזה נחשוב תחיית המתים מפינות התורה ...", עכ"ל. וצריך עיון למה הנס של תחיית המתים עיקר ושורש לכל הנפלאות, עד שהכופר בפלא זה הוא ככופר בכל הנפלאות.

ונראה בביאור הענין, שהנה נתבאר באורך בספר "לשם שבו ואחלמה" (בספר הדע"ה ח"ב דרוש ב', ענף ג' אות א' - ד') תוכן עיקר האמונה של תחיית המתים, שהנה התפיסה השיגרית בזה היא, שבאחרית הימים יעשה הקב"ה פלא מאין כמוהו ויקומו המתים ויחזרו לחיים, ויחיו הלאה כדרך שחיו קודם שמתו. והיינו שכשינערו מעפרם ימשיכו לחיות שנים הרבה [ונחלקו בזה הרמב"ם והרמב"ן (בשער הגמול) אם יישארו כך לעולם (כהרמב"ן) או שמצב זה עתיד להשתנות וישתחררו מגופם ויתעלו למצב של כולו נשמה, ואכמ"ל בעומק מחלוקתם] **על דרך משל - לפי תפיסה זו,** הנה בגיל השנים שמת בו, יחזור ויחיה הלאה מאותו גיל, והוא על דרך המופת של תחיית המתים שעשו אליהו ואלישע.

אכן לאמיתו של דבר אינו כן, אלא שחיות זו היא אותה החיות שהיתה לו מלידתו עד מיתתו, ובתחיית המתים חוזרת לו אותה מציאות וחי בה שוב פעם בדרך תיקון. שהנה באמת אין פרט קטן שבבריאה ממיכאל שר הגדול ועד שלשול קטן שְׁבִיִּים שלא שייך למציאות יחודו העליונה, וכל ימות העולם עד היום הזה כמעט ולא זכינו להארה זו [כי אם לשעה קלה במתן תורה קודם שסרחו, וגם כשישב שלמה "על כסא ה'" וחגגו חנוכת הבית, הנה בלילה ההוא נשא בת פרעה, ומובא בגמרא (שבת נו:)] שבה גבריאל ונעץ קנה בים שעליו נבנה כרך

גמר מהלך היפוך גוף לנשמה, שאז כל חלקי הגוף חוזרים לחיים לעולם ועד, ומתגלה בה מינייה וביה שאינו אלא נצחית.

מבואר ברמב"ן (סוף פרשת בא) שיציאת מצרים היא השורש לרוב מצוות התורה, והענין לדרכינו, שבאמת יש שני מהלכים בסדר העולם - אחד כמו שמסודר במעשה בראשית שהוא דרך הטבע, אך ישנו מהלך יותר עליון בבחינת יצירה לעוה"ב (לתחיית המתים) שגם זה יש בה שם ותורת "סדר". ובשעת היציאה נתחדש בעולם שמעורב בו במהלך של התחוננים עוד סדר על פי תורה שהוא בסוד תחיית המתים. ולכן התורה נקראת "תורת חיים", שרק על ידה מתהפך הגוף לנשמה, וכפי שאנו מברכים "וחיי עולם נטע בתוכינו" (כמבואר בכתובות קיא: ש"אור תורה מחייהו", עי' מה שיתבאר בזה לקמן).

והנה הניסים ונפלאות נתגלו בעולם במהלך של תורה, אשר תחילת הגילוי הוא מפרשת "החודש הזה לכם..." (שמות י"ב, ב'), והוא היצירה לעוה"ב שחלה בתוך היצירה לעוה"ז בדרך שגם העוה"ז הוא בכלל "חיים לעולם". ואף שלפי ראות העין נראה שהבריאה נוהגת בטבע ומקרה, מ"מ ביציאת מצרים נתגלה שאין הטבע אלא מסווה למהלך של תורה ששולט בכל. והו פשר חומרת הענין שקבע הרמב"ן: שבלי תפיסת אמונה זו "אין לאדם חלק בתורת משה רבינו".

וזהו הנראה בכוונת הרמב"ם, שמי שכופר בתחיית המתים הריהו כופר בכל הנפלאות, כי הנס של תחיית המתים הוא השורש לסדר של ניסים ונפלאות בכלל, שכיון שגם סדר בראשית יש בו שם יצירה לעולם הבא (לתחיית המתים) - רוצה לומר שחוזר וחי לנצח (אחרי כל התיקונים), ממילא מתאפשר בה סדר של ניסים שמקורם בעוה"ב (בתחיית המתים).

ובזה יתבאר לנו היטב מה שמובא בטור שתחיית המתים תהיה בניסן, שהרי בחודש ניסן הושרש בבריאה חידוש המהלך של ניסים ונפלאות אשר סדר זה מביא את העולם לתחיית המתים (ולכן ניסן בגימטריא "ניסים", שמהותה היא גילוי מהלך העליון של תורה שהוא תוכן הארת הנפלאות של מצרים). והתחלת המהלך הוא מ"החודש הזה לכם

וברכה להאיר באור פני מלך חיים והוא תחיית המתים ממש כי הרי הם חוזרים לחיותם אחר שמתו ונפלו ... בעמקי מצולות ים בלי שום חיות כלל. ועתה הם עולים ומתחדשים בעוד תוספת אור וברכה הרבה ממה שהיו מקודם ... והנה כל כוחות הפעולות כולם אשר נעשה בעוה"ז בכל משך ימי עולם מששת ימי בראשית עד היום הזה ... הנה כולם יעוררו ויזוררו ויעמדו ויקומו ויאירו ויזיירו בעת התיקון, ולא יאבד ולא יתבטל שום כח קל מהם ... ולכן מוכרח הוא שיחזרו ויעלו כולם לשורשם בקודש, והוא תחייתם אשר יעמדו ויקומו לעת קץ הימין ... ולא יאבד ולא יתבטל שום כח קטן וקל מכל הנמצאים כולם אשר מעת מעשה בראשית עד סוף הזמן דביאת המשיח ויעמדו כולם בתחייה בשפעת קודש מחי העולם ית"ש. ואז יחיו כולם לעד ... והרי נמצא מכ"ז כי אמונת תחיית המתים הנה היא באמת עיקר גדול כי רק בזה יתראה איך שכל הבריאה כולה והנהגתה היא רק לתכלית הטוב ... "עכ"ל, ויעו"ש עוד בכל דבריו.

וראינו מדבריו שם שהאמונה בתחיית המתים לא מתפרש בדרך שהמתים יקומו ויחיו הלאה, וכאילו שמתו מאיזו סיבה, ולעתיד לבוא ימשיכו לחיות, אלא שהפירוש הוא שחיותם הנושנת תחזור להם בצורה עליונה, ויחיו חיותם שוב פעם - ובתיקון, ומה שעד אז לא חלה במציאותם אור הנצחית שמתגלה מחמת עבודתם הרצויה, הנה בעת התחייה - לאחר כל התיקונים של כל ימות העולם - תחול שלמות ייחוד העליון בכל פרטי עולם התחתון, עד שאור הנצחית יאיר מעולם שלמטה עצמו. ולמדים מזה שסוד התחייה הוא, שנקודה הנצחית שטמונה בכל פרטי הבריאה נתגלה בכל המציאות וחיות זו תעמוד לעד).

ויש להוסיף ביאור בזה, שהנה מובא בחז"ל (תנחומא, תזריע א') וברש"י על הפסוק: 'וַיִּצְרֶה ה' אֱלֹהִים לְהִים אֶת הָאָדָם" (בראשית ב', ז') - "שתי יצירות - שני יודי"ן ... יצירה אחת בעולם הזה, ויצירה אחת בעולם הבא (לתחיית המתים)". ועומק הענין, שהנה יצירת האדם בעוה"ז הוא במהלך גופני וחומרי, ומציאות זו היא ההיפך הגמור של מציאות האמיתית. אך מלבד שיש בו יצירה זו הנראית לעין, כמו כן טמון בו עוד יצירה עמוקה בדרך שחובק בתוכו מציאות העליונה, והיינו שלאמיתו של דבר אינם סותרים זו את זו, וגם מה ששייך לתחוננים הוא רק ביטוי של מציאות העליונה. וענין זה יתגלה בשעת גילוי יחודו העליון, ואז יתראה לעין כל שאין דברים הגשמיים נפרדים כלל משורשם. ואמנם זהו

זה נמשך סדר הבריאה כפי מהלך השנה).

"... (שמות שם, שם) (כמו שיתבאר עוד בעתיד אי"ה,
שהארת התורה היא יסוד מהלך של חידוש תחת השמש, ובלי

העיקר של "תחיית המתים

(ש)עתידה להיות בחודש ניסן (- חודש האביב)

"למען". ואמנם כך מפורש ברמב"ן (שמות י"ג, ט"ז), וזו לשונו: "ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות, הנה מעתה היות עבודה זרה בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ... ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ... ומהם שיוודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עימם עונש או שכר ... וכאשר ירצה הא-לוהים בעדה או ביחיד ויעשה עימם מופת בשינוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם א-לוה מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחילה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמיתת הנבואה ... ותתקיים עם זה התורה כולה. ולכן יאמר הכתוב במופתים: 'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ' (שמות ח', י"ח) - להורות על ההשגחה, ואמר: 'למען תדע כי לה' הארץ' (שם ט', כ"ט) - להורות על החידוש ... ואמר: 'בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ' (שם ט', י"ד) - להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו ... אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה", עכ"ל.

והנה כאן כלל הרמב"ן בדבריו רוב העיקרים, ושהמופתים באו לפרסם ולברר אמיתת ענינם. ובפסוק (שמות ג', י"ב) כתוב עוד שתכלית היציאה ("יִצְאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם") היא כדי להגיע למתן תורה ("תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הַקָּר הַזֶּה"). והנה כמו כן מה שקבע הרמב"ם תורת עיקרים, הוא זה מכח שאמנם נמסרו אלינו באופן שהם תכלית כל התורה, והמופתים שמגלים את העיקרים הם עדים נאמנים בכל התורה כולה. וזהו שאנו אומרים בהגדה על הבן הרשע: "ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר", שכיון שאינו מצרף עצמו להארת היציאה, הריהו כופר בהעיקרים שעליהם באו נוראות הגילויים של יציאת מצרים. אלא שמעתה צריכים לדעת המקור לאמונת העיקר של תחיית

כתב הרמב"ן (שמות י"ג, ב') על הפסוקים: "קִדְּשׁ לִי כֹל זְכוֹר ... זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאֶתֶם מִמִּצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים" (שם ב' - ג'), וזו לשונו: "וטעם קדש לי, שיקדש אותם מיד, שתהיה המצוה נוהגת במדבר. והוסיפה הפרשה מצות רבות שיזכרו היום והחודש שהיה אביב, וישמרו את החוקה הזאת למועדה, וזה רמז לעבור השנה כי לא נעשה פסח רק בחודש האביב", עכ"ל. והנה מפורש בדבריו שיש חובת זכירה של היום שיצאו ממצרים, וגם על כל חודש האביב. ואמנם מובא בהגדה "יכול מראש חודש תלמוד לומר 'ביום ההוא'", הרי שעולה על הדעת שכל החודש כולו מיוחד לסיפור יציאת מצרים, וכאן מפורש ברמב"ן יתר על כן, שמלבד שהחודש כולו מתייחס אל היציאה, כמו כן השם "אביב" מצטרף אליה, ויש מצוה מיוחדת לזכור היום של יציאת מצרים עם החודש שהיה אביב, וצריך בירור בזה. (ועיין מה שכתבנו לעיל ויש להוסיף על זה כמו שיתבאר כאן).

והנה ידוע שהרמב"ם (בפרק חלק) יסד י"ג עיקרי אמונה, והיינו ששאר מצוות התורה ענפים הם לגבי עיקרים (שורשים) אלה (וכדרך נוף של אילן שנגרר אחרי עיקרו). והנה פשוט שגם לולי פרשה של עיקרים, מי שכופר באות אחת מן התורה הריהו מין וכופר, אך בענין זה חידש הרמב"ם שישנם י"ג כללים במיוחד שעליהם תלוי כל הבנין. וצריכים להבין המקור לדעת הרמב"ם, נקבע שם ותורת עיקר על י"ג אלה יתר על כל אות שבתורה (ויודעים דברי הגר"ח זצ"ל בדעת הרמב"ם: שכל מי שחסר לו האמונה בפועל על כל הי"ג עיקרים - נקרא אפיקורוס, עיין בדברי הקדוש הגראב"ו בסוף ספר "קובץ הערות" סי' י"ב).

אכן נראה פשוט שהמקור הוא ביציאת מצרים, שהרי כתוב בפסוק: "למען תדע כי אין פה' א-להיני" (שמות ח', ו') וכדומה רבות, וכתוב גם כן "למען תזכר את יום יציאתך מארץ מצרים" (דברים ט"ז, ג'), הרי שהכתוב תלה גילוי סדר היציאה ממצרים כידיעה עיקרית, וכל האותות והמופתים באו לפרסם בעולם שורשים אלו שעליהם נאמר

נקראת גמר גאולתן, והיינו שגמר היציאה לא חלה עד שביעי של פסח, והרי אז אמרו שירת "אז ישיר ... (שמות ט"ו), ועל זה פירש רש"י מחז"ל רוצה לומר: "אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה ... אבל מדרשו ארז"ל מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה". וראינו שגמר גאולת מצרים צריך לגלות הארת תחיית המתים בעולם, שזהו גמר הגילוי של לידת ישראל בעולם.

ועיין היטב מה שנתבאר לעיל שתחיית המתים הופכת מיתה לחיים, ורוצה לומר שגם הגוף שיסודו מעפר ואין לו חיות נצחית, חוזר אל "חיים לעולם", והוא ע"י שמתגלה פנימיות חיותה אשר לאמיתו של דבר לא יתכן שום מציאות חוץ ממנה. ועל דרך זה כתוב בפסוק: "בְּדַמֵּיךָ חַיִּי ... בְּדַמֵּיךָ חַיִּי" (יחזקאל ט"ז, ו'). והיינו שלידה זו יוצאת אל הפועל דוקא מכח שבירת הגוף, וכדרך שתחיית המתים שלעתיד לבוא היא ע"י ביטול הגוף, וע"י זה חוזר הגוף למקור חיותה, כך לידתם במצרים היתה בדרך שמצורף ה"דַמֵּיךָ" ל"חַיִּי", וזה עצמו הוציא לידת ישראל אל הפועל בצורת אדם חדשה. ועוד יתבארו בעתיד אי"ה דברי חז"ל (ספרי) על הפסוק (במדבר ט', י"ד): "וְכִי יָגֹר אֶתְּכֶם גֵּר וְעֶשֶׂה פֶּסַח" - "יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד" (לשון רש"י שם), ולפי מה שיתבאר הרי עצם הגירות מחייבת קרבן פסח, שמי שנכנס תחת כנפי השכינה לא שייך למציאות של "כקטן שנולד" (חז"ל) אלא ע"י קרבן פסח ולכן היה עולה על הדעת שצריך להקריבו מיד. ועל דרך זה מובא בשם האריז"ל (פע"ח שער חג המצות, פ"ח) שהקרבן פסח נצלה "ראשו על פְּעֵי וְעַל קַרְבּוֹ" משום שזהו צורת עובר במעי אימו, והקרבן פסח מוציא לידת ישראל אל הפועל.

וכאן הושרש עיקר האמונה של תחיית המתים, שאמנם תכלית היציאה היא, להוליד צורת אדם נצחית בדרך ששלטון המוות בטל מהם. ועיין היטב מה שהעתקנו מדברי בעל ה"לשם" לעיל שמתבאר לנכון שזהו תיקון העולם. והרי ביציאת מצרים הושרש מהלך תיקון חטא אדם הראשון שהביא מיתה לעולם.

ולדרכינו נראה שזהו ביאור דברי הרמב"ן, שיש מצוה לזכור היציאה וגם החודש שהיה אביב,

המתים ביציאת מצרים [שהרי מציאות ה', תורה, נבואה והשגחה מפורש מקורם בדברי הרמב"ן (וזו לשון הרמב"ן - על הפסוק: "וְאֶנְכִי ה' אֶל־לִיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות כ', ב') - "כי הוצאתם משם תורה על המציאות ועל החפץ, כי בידעה ובהשגחה ממנו יצאנו משם. וגם תורה על החידוש, כי עם קדמות העולם לא ישתנה דבר מטבעו, ותורה על היכולת. והיכולת תורה על הייחוד, כמו שאמר: 'בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ' (שם ט', י"ד). וזה טעם 'אשר הוצאתיך', כי הם היודעים ועדים בכל אלה", עכ"ל), אך תחיית המתים לא מבואר במפורש, ויש להתבונן היכן כתוב על זה "למען תזכור" בדומה לשאר העיקרים].

אכן נראה בזה, שהנה מפורש בפסוק שיציאתם ממצרים נקראת "לידה", וככתוב: "וּמִוֹלְדוֹתֶיךָ בְּיוֹם הוֹלְדֶת אֶתְךָ ... בְּדַמֵּיךָ נֹאמַר לְךָ בְּדַמֵּיךָ חַיִּי" (יחזקאל ט"ז ד', ו'). והנה כל לידה היא חיות חדשה שנמסרת לאדם, אך ביציאת מצרים נתחדש שם ותורת לידה על מי שנולד מכבר, שבשעת היציאה נולדו ישראל והיינו שחלה עליהם צורת אדם מחודשת שהיא מציאות נצחית (ויתבאר עוד בעתיד אי"ה שלידה זו תלויה בגילוי שם הויה ב"ה בעולם בדרך שחלה בישראל מציאות העליונה). והוא כמו שאמרו ביבמות (סא): "אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם", ולעומקו של דבר זה ממש תחיית המתים שהרי מעולם לא חלה התגלות של חיות על מי שכבר היה לו חיות נושנת. וכאן בשעת היציאה חלה בישראל מציאותה של תורה שעליה אמרו (כתובות קיא): "כל המשתמש (שיש בו) באור תורה אור תורה מחייהו", שהרי המופתים הנוראים של יציאת מצרים גילו בהם מציאות הנצחית של תורה (וכמו שיתבאר עוד בעתיד אי"ה). הרי כדרך שהתחיה שלעתיד לבוא יהפוך הגוף לנשמה, כך ביציאת מצרים נהפך גופם החומרי של ישראל לצורת אדם שיחיה לעד והגמר להארה זו היה בשעת מתן תורה, וכמובא בגמרא (שבת פח): שהוריד אז הקב"ה טל של תחיה שעתיד להחיות בו את המתים. והוא משום שבמעמד הר סיני פסקה זוהמתן (שבת קמו). וחזרו לדרגת אדם הראשון קודם שהביא מיתה לעולם.

ואמנם מבואר בירושלמי (פסחים פ"י ה"ו וכמבואר עוד במהר"ל גבורות ה' ספ"ט) שקריעת ים סוף

תזכור" שכתוב לענין זכירת יום יציאת מצרים, כולל העיקר לזכור השם אביב שהוא ההתחלה והלידה של ישראל בסוד תחיית המתים. והיינו שזהו בכלל העיקרים שנתגלו ביציאת מצרים.

וזהו שמונא בטור (סי' ת"צ): שמפטירים בפסח ביעצמות היבשות' (יחזקאל ל"ז) כיון שלעתיד לבוא תהיה תחיית המתים בחודש ניסן. **ולאור האמור**, הוא משום שחודש ניסן יש בה כ"ח התחלה ולידה גם על מי שכבר נולד מקודם, וכמו שנתגלה שורשה ביציאת מצרים. ולכן לעתיד לבוא יבוא לידי גמר בחודש ניסן.

שהנה מפורש בראשונים: שחודש ניסן הוא פתיחה של מעגל החיים והוא השם חודש האביב שיש בה, שזהו הראשון לחודשים בהיקף השנה **(ומונא בספרים**: שמילת אביב היא נוטריקון "אב י"ב" - ורוצה לומר שורש ואב ל"ב חודשים). **ופירש רש"י בזה** (שמות כ"ג, ט"ו) **וזה לשונו**: "חודש האביב - שהתבואה מתמלאת בו באביב. אביב - לשון אב, בכור וראשון לבשל פירות" (ועל דרך זה מפורש באבן עזרא שמות י"ג, ד'). **ולפי המבואר**, ע"י כ"ח זה יצא לפועל לידת ישראל במצרים. וממילא כדרך שהדין לזכור יציאת מצרים מחייב אותנו באמונת כל העיקרים וכמו שנאמר בהם: "למען תדע..." (וכמפורש ברמב"ן הנ"ל), כך "למען

ענין קרבן פסח, טל ומטר ותחיית המתים

אנו תפילת טל כדי להתייחס לנכון אל הברכות שתחילתם היא **ברכת הטל**, והענין צריך בירור.

והנראה בזה, שהנה כתוב (משלי ג', י"ט - כ'): "ה' בְּחֶכְמָה יָסַד אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה: בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקְעוּ וּשְׁחָקִים יִרְעֲפוּ טָל". **ומבואר שם בפירוש הגר"א**: שחכמה ותבונה הם כנגד שמים וארץ, והדעת היא המידה שמחברת אותם, **וזו לשונו באמצע דבריו**: "לפי שהדעת כלול משניהם, אמר: 'תהוומות' שהוא מן הארץ, 'ושחקים ירעפו טל' הוא מן השמים. והם: **טל ומטר**, שהם מחברים שמים וארץ, כי **טל** הוא מן השמים על הארץ, וכן **מטר** שהוא מן הארץ, כמו שנאמר (בראשית ב', ו'): 'ואד יעלה מן הארץ'... **"עכ"ל**. והנה כאן מבאר הגר"א שמטר הוא מן הארץ (והיינו שכתוב: "תהוומות" לגבי מטר), וטל הוא מן השמים על הארץ (והיינו שכתוב: "שחקים" לענין טל שהוא מן השמים), ושניהם מחברים שמים וארץ. **והדברים צריכים בירור**, שהרי ודאי גם **מטר** הוא מן השמים **וככתוב** (דברים י"א, י"ז): וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר", ואילו לגבי **טל כתוב** (שמות ט"ז, י"ד): וַתַּעַל שֶׁכֶבֶת הַטָּל", והיינו שעולה מן הארץ ולא מן השמים (וכמפורש שם ברש"י), **והוא לכאורה היפך דברי הגר"א**. ועל כורחך שודאי כל השפעה באה מן השמים, **אלא** שדרך השפעתם חלוקה ביסודם, שאף שמקור **המטר** הוא מן הארץ וככתוב (בראשית ב', ו'): "ואד יעלה מן הארץ", מכל מקום עצם ההשפעה יורד מן השמים. אבל דרך השפעת **הטל** היא: "מן השמים על הארץ". **וצריכים להבין כוונתו שטל** אינו עולה מן הארץ כדרך **המטר** אלא שהוא "מן השמים על הארץ".

ובביאור עומק הענין נראה, שהנה מהלך השפע מלמעלה למטה נקבע ע"י מעשי בני אדם, ועד כמה שמעשיהם הרצויים מעוררים מקורות השפע, כן זוכים לקבל ממרום (כמבואר באורך בספר נפח"ח ש"א). **וזהו פנימיות ענין** "ואד יעלה מן הארץ" (שם), והיינו שהמקור לשפע גשמים הוא מן הארץ שהוא מקום העבודה ועשיית רצונו יתברך, ואחרי אֲתַעְרוֹתָא דְלַתְתָּא יורד **המטר** מן השמים **נויעו"ש** עוד בהגהת הגרמ"מ **בביאור כוונת הגר"א**, שהנה כתב הגר"א שם בתחילת הפסוק, **וזו לשונו**: "הם כנגד ג'

מובא ב"פרקי דרבי אליעזר" (פלי"ב, מובא ברש"י על בראשית כ"ז, ט'): "הגיע ליל יום הפסח, וקרא יצחק לעשו בנו הגדול ואמר לו: בני, זה הלילה כל העולם כולו אומרים בו הלל, ואוצרות טללים נפתחים בזה הלילה, עשה לי מטעמים... הלך (יעקב) והביא שני גדיי עיזים. וכי שני גדיי עיזים היה מאכלו של יצחק והלא די לו באחד?!... אלא אחד כנגד הפסח ואחד לעשות לו מטעמים לאכול, דתנינן (פסחים ע.): הפסח אינו בא אלא על השובע... **"עכ"ל**. הרי שליל פסח הוא זמן המיוחד לברכותיו של יצחק מכיון שבליילה זה אוצרות טללים נפתחים, וזהו שבירכו בהתחלת דבריו: **"וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם**... (שם שם, כ"ח).

ואמנם ראינו עוד, שסיבת הברכות היא **הקרבן פסח**, וכמו שאמר לו: **"וַיַּעֲשֶׂה לִי מִטְעָמִים**... בְּעִבּוֹר תְּבַרְכֵנִי נַפְשִׁי בְּטָרֶם אָמוֹת" (שם שם, ד'). **ובאמת כך מפורש בפירוש הגר"א לפיוט "חג גדיא"**, **וזו לשונו**: "כלל גדול אצלנו, שכל הטובות שהיו ושיהיו עוד, בין בעוה"ז בין בעוה"ב, את כולם ירשנו מאבותינו בעת שבירך יצחק את יעקב. ולולא הברכות חסרנו את כל, והכל היו לעשו נעי"ז ח"א קמבא: "רי יוסי אמר: תא חזי, אי ח"ו בההוא זמנא יתברך עשו, לא ישלוט יעקב לעלמין" (יאיפה שלמה" להגר"ש ברעודה שליט"א). והסיבה להברכות היו שני גדיי עיזים... **"עכ"ל**. **וצריך ביאור, השייכות של ברכת הטל לקרבן פסח**.

והנה ביום ראשון של פסח פוסקים מלהזכיר גבורות גשמים, ובהרבה תפוצות ישראל (אשכנזים בחו"ל) אין הזכרה של מוריד הטל, **וכמו שכתוב בגמרא** (תענית ג.): שטל לא נעצר ואם רצה להזכיר - מזכיר, **ואם כן צריכים להבין מה שנהגו ישראל** לומר בציבור תפילת טל, **והרי מובן מה שנאמרה תפילת הגשם על הזכרה וגם שבחג (הסוכות) נידונין על המים, אבל אם אין כאן (בפסח) שום הזכרה של טל, למה לנו תפילה רק כדי להפסיק מהזכרת הגשם? אלא נראה שהמנהג לומר תפילת טל ביום ראשון של פסח הוא מחמת הברכות שניתנו ליעקב, שאֵלמלא הברכות לא היה לנו קיום ח"ו, וכיון שמלכח **הקרבן פסח** זכינו בהם, ממילא אומרים**

היה נפרד משורשה העליון, ומיניה וביה טמונה נקודה עמוקה שאין בה שום צד של חומר וגשם, וכל מציאותה היא מציאות של עליונים בלי שום חילוק והבדל כלל.

ואמנם גילוי זה הוא הארת תחיית המתים,

כמו שדרשו בגמרא (כתובות קיא): **על הפסוק** (ישעיה כ"ו, י"ט): **"כי טל אורת טלך נאךך רפאים תפילי"** - "כל המשתמש באור תורה, אור תורה מחייהו..." **ומובא בגמרא** (שבת פח:): שכשהקב"ה אמר "אנכי" ו"לא יהיה לך", פרח נשמתן והוריד הקב"ה טל של תחיה שעתיד להחיות בו את המתים. **הרי שתחיית המתים היא ע"י טל. והביאור הוא, שתחיית המתים היא הגילוי של חיות נצחיות הגוף.** שאף שהגוף כבר מת ושב אל העפר, יש בו נקודה ושורש ממציותו האמיתית העליונה שלעולם לא נתגשם, ומכח האי "קיסטא דחיותא" [רושם שהוא בחינת הקיום שלו, בדומה בערך, לאדם ישן, שעם הסתלקות כל הכוחות ממנו, מכל מקום אינו נבחן למת, אלא שיש בו קצת חיות, באופן שהוא מוכשר שתחזור כל חיותו בעת שינער משנתו (ע"פ "אבן ספיר"), מתגלה אור התורה על כל הגוף ומתהפך כולו לחיות (ועיין היטב מה שנתבאר לעיל בשם בעל ה"לשם", שתחיית המתים היא על כל הבריאה).

ובאמת גם בטבע הדברים ניכר החילוק בין

טל ומטר. שהרי **במטר** נראה לעין כל מהלך השפעתו, אבל **בטל** איננו רואים שום מהלך איך מגיע לארץ, ורק שרואים אנו שהוא תמיד בנמצא. **וידוע** שחכמי הטבע נלאו למצוא המפתח איך מגיע לכאן. אכן לאמיתו של דבר **הטל** בא מתוך הטבע עצמו ואינו יורד דרך השפעה, אלא שכדרך שמציאות שלמטה היא כאן, כך **הטל** לא נעצר. **ומובא בגמרא** (תענית ד.): "אף כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן, והקדוש ברוך הוא השיבה כהוגן, שנאמר (הושע ו', ג'): 'וַיִּגְדַּעַה נִרְדְּפָה לְדַעַת אֶת ה' כְּשֹׁחַר נְכוֹן מִצְאוֹ וַיָּבֹא כְּגֶשֶׁם לְנוֹי', אמר לה הקב"ה: בתי, את שואלת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש **נפגשם**... שהוא סימן קללה בקיץ (רש"י), אבל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם **נטל** אפילו בימות החמה (רש"י), שנאמר (שם י"ד, ו'): 'אהיה **כטל** לישראל'. הרי שע"י **טל** אנו מחוברים אליו יתברך לעולם, ואף שנמצאים אנו בעוה"ז, מכל מקום ע"י **טל** הקב"ה מתבקש לעולם.

ראשונות, שהם: חכמה, בינה, דעת. וכנגדן בעולם שמים וארץ וימים, כמו שנאמר (נחמיה ט', ו'): אתה עשית את השמים ואת הארץ ואת הים, "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים" (שמות כ', י"א), וזה שנאמר (משלי ג', י"ט): "ה' בְּחֶכְמָה יָסַד אֶרֶץ כָּוֶן שָׁמַיִם בְּתְבוּנָה". **וכתב על זה הגרמ"מ:** "והענין נראה לעניות דעתי, כי בחכמה, שהיא התורה עצמה כמו שהיא, יסד הקב"ה את הארץ, ולכן אין כל חדש תחת השמש" (קהלת א', ט'), כמו שנאמר (שבת קד.): "אלה המצוות" (ויקרא כ"ז, ל"ד) - שאין כל נביא רשאי לחדש דבר מעתה. ולכן אמר כאן יסד' לשון עבר, אבל השמים, שהם תמיד מתחדשים, כמו שנאמר (איכה ג', כ"ג): 'חדשים לבקרים... וכמו שאמרו (תפילת שחרית ברכה א' של ק"ש - ברכת יוצר): 'המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית'. והיינו: בתבונה שאדם מתבונן תמיד ובא אל החכמה על בוריו, זהו 'חדתיך עתיקיך', וע"י זה מתחדש שם, ולכן אמר 'כוני' לשון הווה שהוא תמיד, **עכ"ל.** **והנה מובא מתוך דבריו** שהחיבור שמים וארץ **שמבאר הגר"א** שהוא ע"י **טל ומטר**, מוסב על חיבור של ב' בחינות של הנהגה, שחכמה היא כנגד מהלך סדר עולם התחתון שאין חידוש, ותבונה היא כנגד המהלך של חידוש. **ומבואר בהמשך דברי הגר"א:** **שטל ומטר** הם ב' מהלכים של חיבור חכמה ותבונה]. **והנה פנימיות ענין** ההשפעה מלמעלה הוא התגלות אורו יתברך [ויאין מים אלא תורה" (ב"ק יז, ע"ז ה:)], והרי הנהגתם של בני"י קובעת כמה הם ראויים לתוספת אור מלמעלה, וע"י שמגלים עוד מעמקים של תורה ע"י עבודתם, זוכים לקבל יותר ויותר ממקור רצון העליון. **ונמצא לפי זה, שבחינת מטר היא ענין התייחסות התחתונים לעליונים בדרך נכון, וע"י זה זוכים להתחבר אל השורש ומקבלים השפע.** אך על-כל-פנים דנים אנו על הארץ כמקום נפרד משורש העליון, אלא שע"י העבודה הרצויה מתחבר הארץ לשמים וראוי לקבל שפע האור מלמעלה.

אכן השפעת טל הוא מן הארץ עצמו, שהנה

תכלית כל העבודה היא, שמהארץ עצמה יתגלה אורו יתברך, שאף שבמשך ימות העולם, התחתונים נפרדים משורשם ומשמש כ"מקבל" מן העליונים, אולם כל זה הוא רק כדי לקיים המהלך של עבודה ובחירה שהוא הדרך להגיע לגילוי יחודו יתברך באחרית הימים. אבל אחרי ככלות הכל, יתגלה עומק רצונו יתברך שלאמיתו של דבר גם הארץ לא

מצוה שע"י כלי הגוף, טמון **טל של תחייה** שחוזר ומגלה אור הנצחי שבגוף עצמו [ואף שבגמרא (שם) נאמר כך לגבי מצוה שמתן שכרה כתובה בצידה, מכל מקום מבואר במפורש בסוגיא, שקמ"ל שאף שמתן שכרה כתובה בצידה, מכל מקום אין שכר מצוה ניתן בעוה"ז, אך עכ"פ מוסבת מימרא זו על כל מצוות התורה **שתחיית המתים** תלויה בהם], ואף שבעוה"ז אין הגוף אלא מציאות של חומר וגשם וחוזר לעפרו מכל מקום לעתיד לבא יתגלה שנמצא בתוך הגוף כל מה שנמשך מלמעלה מעוה"ב לעוה"ז. אך בעוה"ז לא יתכן גילוי זה כיון שמציאות התחתונה היא בחינת עשייה בלבד. **ונמצא שהטעם** שאין שכר מצוה ניתן בעוה"ז **הוא ככתוב** (דברי הימים ב ב', ה'): **"כִּי הַשָּׁמַיִם וְהַיָּם הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלָלְהוּ"**, ולא יתכן שיחול עומק אור העליון במצב שמתגלה מציאות גופניות והרי הם תרתי דסתרי, אבל לעתיד לבא יתגלה לעין כל שאין עוד מלבדו, והוא ע"י **הטל של תחייה** שמגלה שגם הגוף עצמו קיים בסוד עוה"ב [ויעוין בהגהת מהרי"ץ **מואלאזין באורך** (בתחילת ספר נפה"ח) שמבאר שד' אותיות שם הוי"ה הם כנגד הדי' יסודות - אש רוח מים עפר, והג' הראשונות הם שורשי הפועלים כנגד ג' אותיות הראשונות שבשם, ויסוד העפר הוא כנגד ה"א בתראה שבשם. **ועומק הענין הוא** שהעפר הוא בחינת מקבל, שהפועלים ממשיכים אל בחינת עפר. וכמו"כ בשם הוי"ה ב"ה, הה"א בתראה הוא כנגד בחינת מקבל (מדת המלכות), וג' הראשונות כנגד חב"ד שהם בסוד עלמא עילאה שמשפיעים לעולם התחתון. **ומובא בחז"ל** שהמילוי של שם הוי"ה הוא בגימט' מ"ה כזה - יו"ד ה"א וא"ו ה"א (במילוי אלפין - שהוא הנקרא שם המפורש **כמבואר בחז"ל**), והוא גימט' אדם **כידוע**. **והביא שם ר' איצלה** שגימט' של שם הוי"ה בלי הה"א בתראה עולה ל"ט כמנין ט"ל (וכ"ה בגר"א בליקוט סוף סד"צ). **והיינו** שעומק גילוי של טל הוא האור של עוה"ב בעוה"ז בלי המהלך של השפעה מלמעלה למטה, שהרי המהלך של משפיע ומקבל הוא רק שיש בחינת פירוד בין שמים לארץ, אבל דרגה של **תחיית המתים** היא שמתגלה העוה"ב בתוך העוה"ז מיניה וביה בלי בחינת תחתונים שקיים בסוד עפר שמקבל שפע העליון, ולכן ג' אותיות הראשונות שבשם הם בסוד **טל** כיון שבחינה זו אין מציאות של תחתונים שנפרד משורשה, ודו"ק].

והנה מובא בכתבי האריז"ל (פע"ח) שער הסליחות פ"י) **שבפיוטים של תפילת גשם וטל יש**

ואמנם כשנתבונן בענין תחיית המתים שע"י **טל, לכאורה יש לתמוה**: איך יתכן שיחזור הגוף ממיתה לחיים, והרי כל שפע ממרום צריך "מקבל" תחילה כדי שתחול עליו החיות אבל אם הגוף כלה ומת, הרי אין מציאות מלכתחילה שראויה לקבל חיות החדשה. **ועל כרחינו שאין תחיית המתים** מתגלה בדרך השפעה, אלא שהחיות מתגלה מיניה וביה, ותוך המיתה עצמה יש נקודה ושורש נצחי שמחזיר הכל לחיים. ונקודה זו היא בחינת **טל** נגד ההארה הטמונה בתוך מהלכי הטבע [אבל גשמים יורדים ע"י תפילה דהיינו בדרך שהמקבל מעורר השפעתה ממרום, אבל בלי תפילה אין **מטר, כמבואר ברש"י על הפסוק (בראשית ב', ה')**: "יִכַּל שֵׁחַ הַשָּׁדָה טָרַם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׁדָה טָרַם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר ה' אֶל-לֵהִימָּה עַל הָאֶרֶץ וְאָדָם אֵין לְעֵבֶד אֶת הָאֲדָמָה" - "כי לא המטיר' ומה טעם 'לא המטיר' לפי שי'אדם אין לעבוד את האדמה' ואין מכיר בטובתן של גשמים וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים", **עכ"ל**. **וב"אדרת אליהו" לגר"א (פרשת וזאת הברכה - אופן שני ל"ג, א')**: "אמרו רז"ל (ברכות לג.): 'מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים', ואמרו (תענית ז.): 'מתוך שהיא שקולה **כתחיית המתים** (לפיכך) קבעוה **בתחיית המתים**'. והענין, כי הגשמים אינן ע"פ הטבע כלל, כי כל הדברים בעולם אומרים הפילוסופים: שהוא ע"פ הטבע ... אבל על הגשמים מודים שאינן ע"פ טבע כלל, כאשר אנו רואים שפעמים לא ירד כלל ופעמים ירד בכל יום ויום, ולכן נקרא גבורות גשמים - שבזה ניכר גבורת ה' יותר מכל הדברים. וזה שאמרו (שם): 'מתוך שהיא שקולה ...' כי גם **בתחיית המתים** מודים כולם שהוא אינו ע"פ טבע, שע"פ טבע לא יתכן שיהא האדם הנרקב מזמן רב לחזור ולחיות, ולכן קבעוה **בתחיית המתים**", **עכ"ל**].

וזהו כלל ענין עבודה ושכר, שבחינת מטר

היא כנגד עוה"ז - מקום העבודה, וממשיכים אנו ע"י מעשינו הארת עוה"ב תוך עוה"ז, אלא שאחרי שנתחבר על ידינו השפעת התורה בתחתונים, אז מתגלה עומק נוסף של תורה שהוא בגוף עצמו. **ואמנם על זה אמרו** (קידושין לט:): "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" (אין שכר מצוה ניתן בעוה"ז), **והביאור הוא עפ"י מה שנאמר** (שם): "אין לך כל מצוה ומצוה ... שאין **תחיית המתים** תלויה בה", הרי שבכל מעשה

בפסוק (בראשית ח', כ"ב): "ויום ולילה לא ישבותו", כמו כן **טל** לא נעצר, שהרי גילוי של **טל** הוא בתוך הטבע, ואם הטבע קיים, כך גם נקודתה הפנימית הקיימת (אבל **מטר** שונה, שיש זמנים שיורד השפע מלמעלה ויש זמנים שאינו יורד, ולכן שייך בו תפילה כדי לעורר השפעתו ממעל, מה שאין כן **טל** שאין בו תפילה מיוחדת, והוא בכלל שאר עניני הטבע שאינם נפסקים).

ולפי דרכינו מובן מה שברכותיו של יצחק (שתחילתם **טל**) היו מיוחדים לעשו (ורק שאח"כ לקחם יעקב), **שהנה נתבאר** (תנ"א זוטא פ"ט): חלקו של יעקב הוא עוה"ב, ושל עשו עוה"ז, ולכן עשו נקרא על שם העשייה כיון שהוא כולו גוף וחומר, ותכליתו הייתה לתקן מהלך הטבע ולהבטל לעוה"ב. אלא שכיון שסרח, הוצרך יעקב ליטול גם את חלק הטבע ולהעלותה לבחינת עוה"ב. **וזהו שכתב הגר"א הנ"ל:** שלולא הברכות חסרנו את כל, **שהרי** יעקב מצד עצמו אין לו שום זכות לעוה"ז, שחלק זה הוא של עשו, ויעקב יש לו רק עוה"ב, ורק משום שירש גם עוה"ז ישנה אפשרות של קיום גם בעוה"ז. והנה אילו היה עשו מתייחס נכון לבחינת עוה"ז והיה נתפס אצלו מהלך הטבע בדרך שגם זה אינו אלא "שמים", אז היה מן הראוי שעשו יקבל **ברכת הטל** כיון שעוה"ז באמת שייך אליו. אלא שכיון שאחזיתו בעוה"ז היתה בדרך שהארץ מנותקת מן השמים, ממילא הוצרך יעקב לקבל גם חלק זה ולגלות נקודת החיות שבתוך עולם המיתה. ואמנם נגד מה שאמר עשו: "הֲנִיָּה אֶנְכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת" (בראשית כ"ה, ל"ב) - מכיון שאצלו העוה"ז הוא כולו מיתה - נתגלה לעומת זה ש"יעקב אבינו לא מת" (תענית ה:), והוא מכ"ח **טל שמחיה מתים** [ועי' בס' "שפתי כהן" עה"ת (ס"פ ויצא) שטל בגימטריא הוי' אחד (ועל דרך זה מובא בשו"ע ס"א, ס"ד: שמנן כריכות הציצית הוא ל"ט כמספר הוי' אחד. וע"ע ב"מגלה עמוקות" אופן רכ"ט: שצירופי שם הוי' ב"ה (שם ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן) הם ל"ט אותיות בסוד "ראשי נמלא ט"ל" (שיה"ש ה' ב', ועי' בהקדמת ה"תיקוני זוהר" יז/ב - מאמר "פתח אליהו"), ולדרכינו היינו איחוד הגמור של סוד **תחיית המתים**, יעו"ש (עוד) ולדרכינו הוא משום שע"י **טל** מתגלה היחוד (השלם).

חילוק יסודי בסדר התפילה שעפ"י הא"ב, שלגבי גשם סידר הפייטן כסדר אבג"ד - כפי שאומרים: "זכור אב נמשך אחר כך כמים, ברכתו ... גנתו ... דרשתו ...". **ואילו לגבי טל קבעה הפייטן כסדר תשר"ק** - וכפי שאומרים: "טל תן לרצות ארצך, שתינו ... רוב דגן ותירוש ... קומם עיר ...". **ולדרכינו נראה הביאור, שלגבי גשם פנימיות ענינה היא** שהשפע בא ממעלה למטה ולכן סידר הפייטן מאל"ף עד תי"ו שהוא סוף דרגין דהיינו ממקור השפע עד הסוף ששם מקבלים אותה. **אבל גבי טל** השפע נמצא בתוכה, ומתגלה אור העליון מן העולם של המקבלים עצמו, ולכן מתחיל הפייטן לסדר מסוף המדרגות כיון שמשם מתחיל עצם השפע.

ועל דרך זה מובא בספרים: ש"טל" הוא היפוך אותיות "לייט" - לשון קללה [וידוע שמלך המשיח יוצא מזרעו של לוט, והענין הוא שמפורש בחז"ל (זח"א פ"ב ובכ"מ): שלוט הוא מלשון לטיא, שהוא שורש הקללה בעולם, והקללה צריכה ליהפך לברכה שזהו תכלית היחוד שלעתיד לבא, ואכמ"ל [ועי' בשלי"ה - פרשת לך לך, תורה אור (ד') ובאורך בפרשת וישב]], **והביאור בזה לאור האמור הוא**, שענין קללה הוא ניתוק משורש הברכה והשפעה העליונה באופן שבחינת תחתונים עומדת לחוד, וכמו **שטל** מהפך מיתה לחיים ע"י שמגלה בגוף המת עומק החיות שיש בה תמיד, כמו כן מגלה **הטל** שאין הקללה אלא ברכה ובאמת אין שום ניתוק ממציאיות העליונה [ואמנם מה שהיה חושש יעקב 'וְהִבְאֵתִי עָלַי קֶלְלָה וְלֹא בְרָכָה" (בראשית כ"ז, י"ב), באמת לא רק שלא נתקלל יעקב, אלא שע"י **ברכת הטל** נתברך גם כן, ורבקה אמרה: "עָלַי קֶלְלָתְךָ בְּנִי" (שם שם, י"ג). הרי שלא די בזה שלא קיבל יעקב הברכות ולא נתקלל, אלא שכמו כן נתהפך לו קללה לברכה, ולא נשאר צד של קללה כלל].

ונמצינו למדים עומק ההבדל בין חיבור שמים וארץ שע"י מטר לבין חיבור שע"י טל, כי אף שמטר הוא מן הארץ ובסוד "ואד יעלה מן הארץ" (בראשית ב', ו'), מכל מקום דרך השפעתו הוא מלמעלה למטה, אבל **טל נושא בתוכו השפעת שמים בארץ עצמה. והנה מזה הטעם **טל** לא נעצר, שכמו שמערכת העולם סובב והולך בדרכי הטבע [וככתוב**

צאן, מזל טלה - "שמור את חודש האביב" - "מכת בכורות"

כתוב: "עיני ה' א-להיך בה" (שם), שכיון שפונים כלפי מעלה, ממילא ההשגחה אליה היא רק ממקור העליון. והנה שאר עובדי עבודה זרה השתייכו לאיזה כח מסויים ותלו בו שמשפיע אליהם, אבל העבודה זרה של מצרים היתה שאין שום יחס למשפיע אלא הכל מגיע להם בדרך ממילא (ומובא בספרים ש"טלה" הוא בגימט' מ"ד - כנגד דם, אבל כשניתוסף עליה א' היא אדם. וידוע מהאריז"ל שזהו ענין תיקון ספירת העומר, להוסיף א' אל בחינת "דם" והוא סוד ספירת ז' נקיים, ואכמ"ל. וע"ע לעיל בשם המהרי"ץ ז"ל).

ואמנם זה דרכם של צאן שהולכים תמיד זה

אחר זה ובדרך ממילא. **שהנה מובא בגמרא** (בי"ק נב.): "המוכר עדר (צאן) לחבירו, כיון שמסר לו (המוכר לקונה את ה)משכוכית - קנה ... מאי (מה היא) משכוכית (זו)? הכא (כאן בבל) תרגמו: קרקשתא [פעמון (שהרועה מקשקש בו והעדר הולך אחריו)]. רבי יעקב אומר: עיזא דאזלא בריש עדרא [י"יש לבעל העדר עז חריף, ודרך העיזים להלך בראש, והעדר הולך אחריהם] (רש"י); כדדרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא: כד רגיז רעיא על ענא (כאשר כועס הרועה על הצאן), עביד לנגדא סמותא [לעז המושכת מנקר עיניה, וכשלת ונופלת בבורות, והעדר אחריה] (רש"י)". ומבואר מדברי הגמרא, שטבע של הצאן הוא שהעז הולך בראש והוא הנקרא משכוכית, ובדרך ממילא נמשכים כל הצאן מעצמם אחריה. ואותה עז שהולכת בראש העדר נקראת "נגדא".

והנה לגבי קרבן פסח כתוב (שמות י"ב, כ"א):

"מִשְׁכּוֹ וקָחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח". ובאונקלוס תירגם מלת "מִשְׁכּוֹ" - "אתנגידו", והוא כמו ש"משכוכית" (לשון מִשְׁכּוֹ) נקרא "נגדא" [בלשון הקודש, המילה הגדה פירושה המשכה, לדוגמא: גדה של נהר, זה מקום שדרכו - בו הנהר נמשך, "גוד (משוך) אחית (כלפי מטה)", "גוד (משוך) אסיק (מעלה)"] ועוד]. ויש ללמוד מזה, שתכלית הקרבן פסח היא לקחת הצאן שמהותו היא כולו טבע והרגל, ולהופכו להרגל נכון. ולפי דרכינו היינו לגלות בחינת טל בתוך הטבע בדרך שאין בארץ אלא שמים בלבד, ושאר העליון באמת היה טמון בה מאז ומתמיד בסוד תחיית המתים [והיינו כמו שנתבאר לעיל שהטל מתגלה תוך הטבע עצמו, ולא שהארץ נפרדת משורשה ומקבלת ממקורה, אלא שתכליתה היא שהארץ היא כולה שמים]. וזהו הביאור

הנה עדיין נשאר לנו לבאר, למה מתגלה עומק הארת טל בדוקא ע"י הקרבן פסח. והענין נראה, שהנה מצרים עבדו לצאן שהוא מזל טלה, כמפורש ברמב"ן (שמות י"ב, ג'), וזו לשונו: "טעם המצוה הזאת, בעבור כי מזל טלה בחודש ניסן ... לכך ציוה לשחוט טלה ולאכול אותו, להודיע שלא בכח מזל יצאנו משם אלא בגזרת עליון, ועל דעת רבותינו שהיו המצרים עובדים אותו (שמו"ר ט"ז, ב'), כל שכן שהודיע במצוה הזאת שהשפיל א-להיהם וכוחם בהיותו במעלה העליונה שלו", עכ"ל. וזו לשון הרמב"ם ב"מורה נבוכים" (ח"ג פמ"ו): "ואומר: כבר אמרה ה'תורה, כפי מה שפרש אונקלוס, שהמצרים היו עובדים מזל טלה, ומפני זה היו אוסרים לשחוט הצאן והיו מואסים רועי צאן - אמר: "הן נִזְבַּח אֶת תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם ... (שמות ח', כ"ב)", עכ"ל. וכתב התרגום על הפסוק (שם): "הן נִזְבַּח אֶת תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם" - "הא נדבח ית בעירא דמצראי דחלין ליה [הן נדבח את הבהמה שהמצריים עובדים לו (י"ין הטובי)] ...", עכ"ל.

והביאור בתוכן העבודה זרה של טלה הוא,

שהנה בפסוקים כתוב (דברים י"א, י' - י"ב): "כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאָרֶץ מִצְרַיִם הוּא ... אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זֶרְעֶךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלֶךָ כְּגוֹ הַיַּרְק: וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ ... לְמַטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתָּה מַיִם: אָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱ-לֹהֶיךָ דִּרְשׂ אֹתָהּ תַמִּיד עֵינֵי ה' אֱ-לֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית הַשָּׂנֶה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה". הרי מפורש, שהנהגת הקב"ה במצרים היא במהלך של "והשקית ברגלך" (שם) שהוא ענין הרגל - שהשפע בא לה דרך הרגל ובמהלך טבעי ואינו מאיר בפועל השגחתו יתברך. [והרגל הוא מלשון רגליים, שענינה הוא שהדבר הולך מעצמו מבלי להתייחס למקורה, וכמו שנאמר (תהלים קי"ט, נ"ט): "חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאִשְׁיבָה רַגְלִי אֶל עֲדֹתֶיךָ", ודרשו על זה (ויק"ר ל"ה, א'): שרגליו הלכו מעצמם לבית המדרש בלי התבוננות]. אבל ארץ ישראל אינו סובל הנהגה של הרגל, אלא רק הנהגה של "למטר השמים תשתה מים" (שם). והנה מטר הוא משלושה מפתחות שלא נמסרו ליד שליח (תענית ב:), וכל השפעתו היא רק ע"י שנושאים עין השמימה, כי מצד עצמה אין לה שום מהלך בסדרי הטבע. ולכן

מה שעשה ניסים בליל פסח (דהיינו מכת בכורות), צריכים ממילא לשמור את הפסח שהוא בחודש האביב. **ומשמע מדברי הכתוב** ששמירה זו שייכת להשם חודש האביב, וגם שהניסים של **מכת בכורות** שייכים למעלת חודש האביב. **וצריך ביאור תוכן ענין זה - שיציאת מצרים היתה בחודש האביב ואיך היא מכת בכורות תולדה ממנה** (וע"ע מה שהעיקרון מדברי הרמב"ן לעיל).

ונראה לפי מה שנתבאר בגילוי הארת "טל", שהנה היציאה ממצרים נגמרה ע"י מכת בכורות, והענין נראה, שהנה מצרים נקרא "בכור לטומאה" (ע"י ספר הליקוטים לארז"ל ס"פ בא) **ורוצה לומר** שהוא שורש כל הרע בעולם. **ולפי המבואר** טומאתם היא שסוברים הם שהמציאות שלמטה מנותקת מעליונים, ואין השגחה מלמעלה, אלא שהטבע הולך מעצמו ומגיע אליהם הכל בדרך ממילא. **ולדרכינו היינו** שסברו שמזל טלה שולט בעולם והעולם סובב כמו שהצאן נמשך אחרי המשכוכית. והנה התיקון על זה הוא הגילוי שהטבע יש לו ראשית שהיא מקורו, ומכח נקודה זו יונק הטבע את חיותו (רוצה לומר חיותו הנצחית בסוד תחיית המתים). **ונמצא** שעבודה זרה של מצרים פוגמת בעצם השם ראשית המחייבת שסדר העולם יש לה מקור שאחריה סובבת מערכת התחתונים בכלל. וזהו השם **"בכור לטומאה"** ששייך למצרים, שהרי פנימיות ענינה של **בכורה** הוא השם ראשית שחלה בה, וכיון שהם עומדים כנגד הגילוי של "בראשית ברא א-להים" (בראשית א', א'), ממילא נחשבים **"בכור לטומאה"** [וידוע מה שמובא בחז"ל (ע"י בס' "בית עולמים" להגריא"ח קלח/ב ד"ה תא חזי) שהשם מצרים הוא על שם שיש להם מצרים, ורוצה לומר שאצלם הכל מוגבל ואין שום מציאות נצחית תוך עולם התחתון, ואמנם מצרים הוא השורש לעמלק שעליהם כתוב (במדבר כ"ד, כ'): "ראשית גויים עמלק". ולכן פרעה עשה עצמו א-לוה וכן המן שכמותו].

ומעתה, כדי להוציאנו ממצרים הוכרחה להתגלות בעולם ראשית חדשה, דהיינו "מהדורא בתרא (שניה)" של "בראשית ברא א-להים" (בראשית שם) עם גילוי של השגחה והנהגה עליונה תוך עוה"ז. **ואמנם לפי זה יש לנו תפיסה בעומק מכת בכורות**, שבאמת אין התגלותה בדרך עונש והכאה על המצריים, אלא שהיתה התגלות של "ראשית" שמצד

במה שדרשו על זה (ע"י רש"י על שמות י"ב, ו'): "משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצוה", **והיינו שיש תנאי בעצם הקרבן** להמשיך ידיים ממהלך של צאן מצרים, ולהופכו לצאן של מצוה. **ואמנם** תכליתה נתקיימה במה שהגיעו ישראל עד דרגת "לכתך אחרי במדבר" (ירמיה ב', ב') - שהליכתם דרך ממילא נתהפכה להליכה אחריו יתברך.

ויש להתבונן לפי זה בלשון הפייטן - המתוק מדבש - בסוף תפילת טל: "איומה נמלשון "איומה כנדגלות" (שיה"ש פ"ו, פס' ד', י') אשר הסעת כצאן אנא תפק לה רצון בטל", **והוא על פי מה שכתוב** (תהלים ע"ז, כ"א): "נְחִיתָ כְּצֹאן עֶמֶךָ בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן". **ולאור האמור יש לטעום כאן כל הנ"ל, שהטל** מהפך כח הטבע של הצאן לרצון, ולכן מבקשים אנו שהליכתנו אחריו יתברך כצאן - רוצה לומר בדרך ממילא, יתרצה לפניו יתברך ע"י טל, ובמקום הליכה של הרגל, יתהפך הטבע וההרגל ל"לכתך אחרי במדבר" (ירמיה שם), **שטל** מגלה שהטבע עצמו אינו אלא למעלה מן הטבע.

ולפי זה מובן היטב מה שהקרבן פסח הוא סיבה להתייחס לברכת טל, כי עצם הקרבן הוא משיכת ידיים מעבודה זרה של צאן וגילוי הליכת ההרגל אחריו יתברך בדרך צאן של מצוה. **והיינו** שהפסח הוא שורש לעומק חיבור שמים וארץ שמתגלה לאחר תחיית המתים - תכלית השכר מצוה וכנ"ל (וזהו עומק מה שמובא בטור בס' ת"צ בשם רב האי גאון, שבשבת חול המועד מפטירים בעצמות היבשות, עיין עוד מה שנתבאר באורך לעיל). **וזהו הנראה בטעם שאנו אומרים תפילת טל ביום א' של פסח**, שודאי איננה בדומה לתפילת הגשם, כיון שאין הזכרה של מוריד הטל, אלא שבאה לעורר התפיסה של הארת טל שמושרשת בנו ע"י הקרבן פסח ולמשוך ידיו מעבודה זרה של צאן מצרים ולהופכה לצאן של מצוה.

והנה כתוב (דברים ט"ז, א'): "שְׁמֹר אֶת חֻדְשׁ הָאָבִיב וְעִשִׂיתָ פֶּסַח לַה' אֱ-לֹהֶיךָ כִּי בְחַדְשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ ה' אֱ-לֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לְיָלֵהָ". **וכתב בתרגום על זה:** "ארי בירחא דאביבא אפקך יי אלהך ממצרים ועבד לך נסין בליליא (כי בחודש האביב הוציאך ה' א-להיך ממצרים ועשה לך ניסים בלילה)". **והיינו**, שמכח

[שבתחילה היה העולם חשוך ואח"כ ברא הקב"ה את האור (שם), כמו שנאמר (בראשית א', ב' - ג'): "וְהָאֵרֶץ הַיְתֵה תֵהוּ וְבָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם ... וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אֹר, וַיְהי אֹר". וכן נאמר (שם פסוק ה'): "וַיְהי עֶרֶב וַיְהי בֹקֶר יוֹם אֶחָד" - תחילה ערב ואח"כ בוקר; וראה גם משנה חולין פג., וכן 'בכורה' במספר קטן גימטי 'גדי' ...", "עכ"ל. ראינו בדבריו, שהבכורה שייכת למהלך של עז שהולכת בראש העדר, וכנ"ל מגמרא ב"ק (נב., וכמבואר גם בגמרא שבת שהביא). ופירוש ענין בכורה של עשו הוא בסוד קליפה קודם לפרי, ורוצה לומר שאחרי שמתגלה הפרי, אז גם הקליפה מתעלה לתורת פרי וככל דברינו בפנים. ומבואר שם עוד בדבריו בשם הגר"א: ששני דברים הופקעו מעשו: אחד - הברכה, ועוד - הבכורה, ולדברינו עצם הברכה היא ברכת טל שמגלה בחינת ראשית תוך עולם שלמטה].

ולדרכינו נראה שמבואר היטב פירוש הכתוב - "שָׁמוֹר אֶת חֻדְשׁ הָאֲבִיב" (דברים שם) - רוצה לומר החודש של ראשית הפריחה (נובא בספרים שמילת אביב היא נוטריקון "אב י"ב" - ורוצה לומר שורש ואב לי"ב חודשים, ועי' בדברי רש"י (על שמות כ"ג, ט"ו), מצוין בסוף הענין שנתבאר לעיל] כי בחודש האביב הוציאך ע"י גילוי של מכת בכורות, שעוצם הארתה היא ההתגלות של מקור הראשית תוך עוה"ז בדרך שאחריה הולך הכל באופן טבעי, וזהו הגילוי של חודש האביב - מזל טלה - שנהפך מצאן של עבודה זרה לצאן של מצוה (ועי' מה שנתבאר לעיל בענין זכירת חודש האביב שנתבאר שטמון בזה העיקר של תחיית המתים, ולאור האמור בסוד טל, הכל עולה בקנה אחד).

עצמה שוללת שום ראשית של טומאה. שהנה בפסוק כתוב (שמות י"ב, י"ב): **"וְעִבְרְתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֶלֶּהי מִצְרַיִם אֲעַשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה' "**, והיינו שהקב"ה כביכול עבר בתוך מצרים ונתגלה שכינתו יתברך בעולם בדרך שזוהי הראשית האמיתית ואין זולתה (ועוד יתבאר אי"ה בעתיד מה שמושרש בזה גילוי ב' דיברות הראשונות), וממילא כל מי שהיה בכלל הסדר שבחינת הטבע שלו יש לה ראשית - היה לו קיום, אבל כל מי שמציאותו סתרה ראשית זו נתבטל בדרך ממילא (ועוד יתבאר אי"ה בעתיד הארת מכת בכורות).

ולפי זה מובן מה שגמר היציאה תלוי במכת בכורות, כי ע"י זה נתבטל ה"בכור לטומאה" ונתגלתה ראשית חדשה בעולם, וזוהי "מהדורא בתרא (שניה)" של בריאת העולם עם גילוי נקודת מקורה תוך הטבע. **ומכאן למדים אנו שורש ענין קדושת בכורה,** שהרי לא מפאת נס ההצלה בלבד באנו אליה, אלא שמכ"ח שהוצרכו להתייחס ביותר להארת "ראשית", נתקדשו ממילא **בקדושת בכורה,** שתכלית הארת **מכת בכורות** היתה שיחול בעולם מחדש מקורה של המציאות, וכשנתגלה הארה זו פקע מן העולם מקורות הטומאה, ונתבטא השם ראשית בבכורי ישראל [ואמנם לעומקו של דבר, הרי כל ישראל נקראים: "בני בכורי ישראל" (שמות ד', כ"ב). יעוין בלשון הגהת תלמיד הגר"א לפירושו לפיוט "חג גדיא", וזו לשונו: "חג גדיא היא הבכורה שלקח מעשו כי עשו איש שעיר היה הבכור בסוד יעזי מסגן ברישא' [הולכים העיזים תמיד בראש העדר (שבת עז:)], וקליפה קדמה לפרי וחשוכא לנהורא

"לְעוֹלָם ל' א אֲשַׁכַּח פְּקוּדֶיךָ כִּי ב' ם חִיִּיתָנִי" (תהלים קי"ט, צ"ג)

"תְּרַבְּחוּ וְתִסְעְדוּ" (תרויחו ותצליחו) -

בגשמיות וברוחניות"